

Aldrig har forældre og børn befundet sig så meget tid væk fra hjemmet. Og samtidig er hjemmet blevet mere og mere helligt. Hvordan hænger det sammen, og kan man føle sig hjemme flere steder? 24 børn har taget billeder af deres hjem til et forskningsprojekt. Interview med ph.d.-stipendiat Ida Wentzel Winther.

Hjem kære hjem

25

* Et hjem er et sted, hvor man har hjemme. Entredøren markerer en grænse til den ydre verden, og bag den lukkede dør kan privatlivet udfolde sig i hverdagens rutiner. Hjem er noget så selvfølgelig, at vi sjældent diskuterer det eller stiller spørgsmålstejn ved, hvad begrebet hjem dækker over. Samtidig er hjemmet i forandring. Mange børn har to hjem, fordi deres forældre er skilt. Kan de føle sig hjemme flere steder, eller er følelsen af hjemlighed knyttet til en kerne, ét sted?

Kulturteoretiker og ph.d.-stipendiat Ida Wentzel Winther, der er ansat ved Institut for pædagogisk antropologi ved Danmarks Pædagogiske Universitet, har sat sig for at undersøge 'det foranderlige hjem' i sit igangværende ph.d.-projekt. Afhandlingen bygger dels på en teoretisk gennemgang af forestillinger om begrebet hjem i filosofisk tænkning, litteratur og reklamer, dels 24 11 til 12-årige børns billeder af deres hjem – taget med et engangskamera i løbet af en to ugers periode – samt efterfølgende interviews med børnene på baggrund af deres billeder.

»Hjem er på mange måder blevet en kulturel selvfølgelig, det næsten ikke er værd at fæstne opmærksomhed ved. Et hjem er bare er noget vi har, og de ting vi gør der, gør vi bare. Der eksisterer en række kulturelle selvfølgeligheder som for eksempel familien, som vi ofte stiller spørgsmålstejn ved i værdidiskussionen. Hvorimod hjem sjældent diskuteres, fordi hjem for mange af os er så fundamentalt, at det er næsten umuligt at kritisere. Vi lever jo i det; sover, står op, vasker os, børster tænder, spiser. Samtidig er hjem og kernefamilie blevet synonyme, og lige som vi ofte henviser til kernefamilien som værende i forfald, bliver hjemmet også del af en forfaldstankegang. Vi hører ikke hjemme ét sted mere, men flyder rundt i netværk. Børnene bor flere steder i sammenbragte familier og opholder sig lang tid i daginstitutioner. Men børnene i min undersøgelse er i høj grad placeret ét sted, samtidig med at de opøver en evne til at reterritorialisere – at gøre sig det hjemligt andre steder,« siger Ida Wentzel Winther, der har arbejdet i to år på sin ph.d.-afhandling.

En kulturel udviklingsproces

Begrebet hjem er indskrevet i en kulturel udviklingsproces, forklarer kulturteoretikeren. Hjem er ikke bare hjem. Begrebet har udviklet sig op gennem historien fra at være et bosted, hvor man fandt ly, til at være et hus, hvor en familie hører til, og hvor slægten har sin hjemstav. Da Danmark var et landbrugsland, boede der ofte mange flere folk end bare bondefamilien på slægtsgården, men i takt med industrialiseringen i 1800-tallet blev husholdet transformeret til, at en kernefamilie boede i hvert sit kernefamiliehus.

I filosofisk teori er udgangspunktet for forestillinger om hjem ifølge Ida Wentzel Winther ofte en stedsontologisk forestilling. Der fokuseres i høj grad på stedet som det primære – hjemmet som den første territorialisering. Det er herfra verden går. Dét første sted, dét første hus, dét første hjem, dét første territorium bliver altafgørende.

Hun inddrager blandt andet bogen, *Barndommens by*, i sin afhandling. Litteraterne Martin Zerlang og Frederik Stjernfeldt fra Institut for Litteraturvidenskab, Københavns Universitet, har i bogen bedt folk fra 30 år og opefter beskrive deres barndomsbyer.

»Bogens indledning er i høj grad præget af sentimental nostalgi; engang var der ét sted; én by for det enkelte menneske. Engang var der barndom. I dag er der bare institutioner. Det er en forfaldsmyte eller en nostalgisk forestilling om, at der engang har været et sted, hvor vi var, og nu er vi alle mulige forskellige steder, og det bliver vi forvirrede af. Bogen er et eksempel på en måde at tænke hjem på og samtidig typisk for en forfaldstankegang, der også bruges i forbindelse med begrebet hjem,« siger hun.

Men mange danske børn har sandsynligvis ikke ét hjem som 'det første sted', fordi langt de fleste børn i dag er opvokset i en sammenblanding af hjem og daginstitutioner, påpeger kulturteoretikeren. Hjemmet har været et territorium blandt flere lige fra nutidens børn var fra et halvt til et helt år gamle.

»Min tanke har været, at det må betyde noget, at børn og forældre befinder sig så meget væk fra

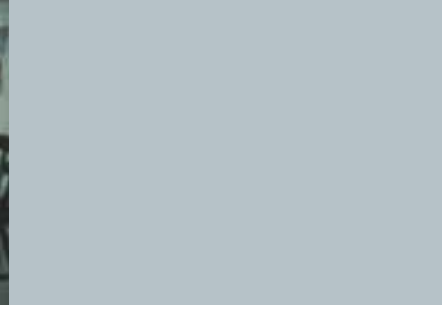
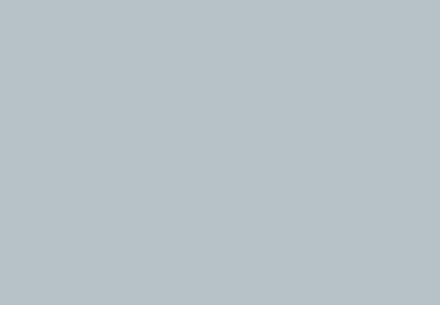
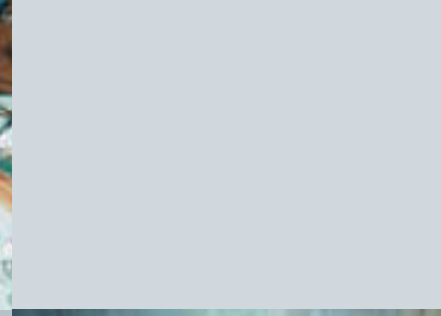
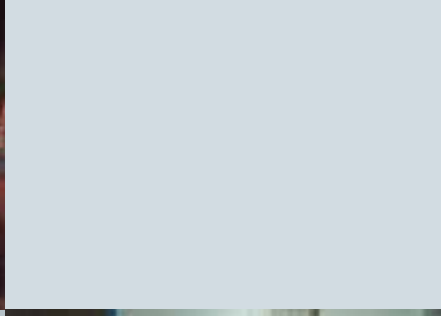
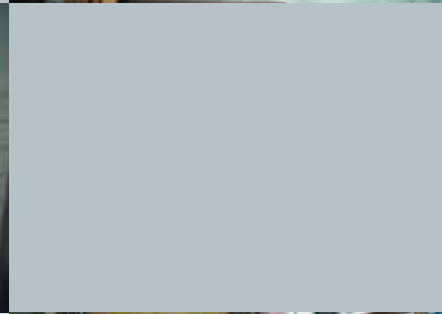
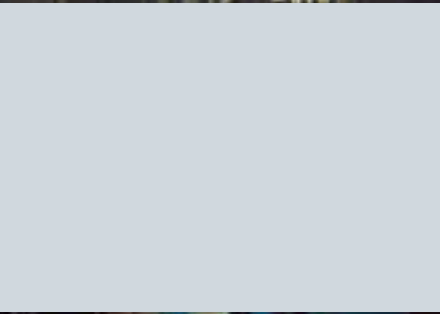
hjemmet. Tidligere da familien var mere hjemme, blev hjemmet ikke helliggjort som i dag. I dag kan man se, hvordan 'homemaking' – at indrette sit hjem – har utrolig stor betydning. Der findes for eksempel utallige tv-programmer om homemaking, og æstetiseringen af hjemmet i reklamer og boligkataloger har ændret sig, så man nu sælger en hel livsstil sammen med boligindretning. Man må sige, at jo mindre man er i hjemmet, jo mere helligt bliver det. Samtidig er mange familier splittet op i en mor og plastifar det ene sted samt en far og en papmor plus eventuelt nogle nye søskende et andet sted. Og da vi i de sidste 50 år i høj grad har tænkt hjem som ét sted, én kerne, hvor man opererer ud fra, så forsvinder den kerneforestilling selvfølgelig, hvis man bliver defineret ud fra forskellige steder. Spørgsmålet er, om man kan det? Har man stadig ét sted som det primære sted, eller har man en evne til at gøre sig det hjemme flere steder,« spørger Ida Wentzel Winther.

Børn der 'hjemmer' den

Børnene i afhandlingen kommer fire forskellige steder fra i Danmark. Der er både piger og drenge og de har forskellig etnisk baggrund. Nogle børn har forældre, der er skilt, hvoraf flere har giftet sig igen. Nogle børn bor med begge deres biologiske forældre. Børnene bor i boligblokke, i huse eller på gårde på landet. Deres opgave har lydt på, at de skulle fotografere deres hjem, og steder de føler sig hjemme.

Børnene taler om, at de godt kan føle sig hjemme andre steder end i deres hjem – det sted de er mest. Og de har steder, der i høj grad er deres territorium. Det gælder også skilsmissebørnene. Man kan ikke se på børnenes billeder, hvem der er skilsmissebørn, og hvem der bor sammen med deres biologiske forældre.

Alle børnene har taget selvportrætter, for eksempel mens de ligger på sengen på deres værelse eller sidder foran deres computer. Deres værelser er indrettet efter deres personlige smag med plakater og nips, pigerne har bamser opstillet på sengen. Både ▶

24 11-12-årige børn tog billeder af deres hjem med et engangskamera i løbet af en to ugers periode.

Hjem kære hjem

- pigerne og drengene har computer på deres værelser. Men det er kun drengene, der har taget billeder af sig selv foran computeren.

»Hjem er på den ene side et bosted, hvor man har en masse rutiner, og på den anden side er det børnenes private territorium, hvor de iscenesætter sig selv: 'Her virker jeg, her bliver jeg til. Mit hjem er også mig. Uden mig er mit hjem her ikke'. De her børn 'hjemmer' meget. De gør sig det hjemligt«, siger Ida Wentzel Winther.

Hun sammenholder børnenes evne til at skabe deres eget territorium med, at de har levet hele deres liv i institutioner, der i høj grad er et fælles rum. Når børnene bevarer deres evne til at territorialisere områder på trods af, at de bruger det meste af deres tid væk fra hjemmet, samt at flere af dem ofte har to hjem, må det ifølge kulturteoretikeren betyde, at børn i dag har en udpræget evne til at føle sig hjemme flere steder:

»Det fysiske hjem holder ikke op med at have en betydning. Men ud over dét sted, dét hjem, dét rum, bliver det at reterritoralisere andre steder en evne vi i højere og højere grad tager på os som en strategi. De fleste mennesker, der rejser ofte, har en måde at gøre sig det hjemme på. Når man ankommer til et hotelværelse, er det første en kvinde måske gør at pakke sine toiletsager ud og stille dem op på badeværelset, mens mændene gør det samme med deres barbergrej. Kommer vi til et hus om sommeren, plukker vi måske blomster. Det vil sige, at man sætter sit præg på et allemandsterritorium. Den evne til at reterritoralisere; at skabe sit eget territorium på et fælles territorium, det er en evne, som jeg tror, er større blandt mennesker i dag.«

Ida Wentzel Winther mener, at det moderne menneske opøver evnen til at skabe nye territorier, fordi vi i dag er genneminstitutionaliserede:

»I en alder af et halvt til et helt år får institutionsbarnet sat et ikon på sin garderobeplads i daginstitutionen; en sommerfugl, en blomst eller lignende. Det er barnets hjem, dets territorium, hvor det kan operere ud fra. Der har barnet sine ting, og man kan sige, det er barnets lille førsteterritorium ud over der,

hvor det bor sammen med sine forældre. Det betyder ikke, at folk ikke har haft evnen til at skabe nye territorier før. Men jeg tror, at det moderne menneskes evne er større, og det er hurtigere til at skabe nye territorier.«

Nye perspektiver overses

Ida Wentzel Winther undrer sig over, at eksempelvis professor Peter Gundelachs nyligt offentliggjorte undersøgelse af danskernes værdier ikke tager højde for, at der kan være andre perspektiver, der er vigtige for danskerne, end den meget traditionelle forestilling om familien, som samfundsforskerne spørger til i 'Danskernes værdier 1981-1999'.

Undersøgelsen, der bygger på de samme spørgsmål stillet over en 20-årig periode, viser, at danskerne stort set har de samme familieværdier i 1999, som de havde 1981. Trods antagelsen om stigende individualisering, der skulle gøre danskerne mindre rettet mod fællesskaber og dermed familien, samt flere skilsmisser og flere forskellige former for samliv, viser værdiundersøgelsen, at familien og ægteskabet som institution ikke tillægges mindre betydning. Danskerne er heller ikke blevet mere tolerante over for forskellige samlivsformer.

»Måden der spørges på i undersøgelsen kan kun bekræfte, at familieværdierne består. Når man eksempelvis beder folk vægte, hvorvidt troskab og gensidig respekt i et ægteskab er vigtigere end gode boligforhold, så skulle man da være et skarn, hvis man vægter boligforhold højest. Spørgsmålene er simpelthen stillet, så man ikke kan svare på en anden måde end den, der forventes. Og på den måde bekræftes det, at intet forandrer sig«, siger Ida Wentzel Winther.

Hun peger derimod på den tyske sociolog Ulrich Becks betragtninger om det, han kalder zombiebegrebet. Begrebet optræder i splatterfilmverdenen og beskriver en levende død, der vandrer rundt og ikke vil dø:

»Beck bruger zombiebegrebet til at belyse, at der findes en række begreber, som har fået zombiekarakter – for eksempel familien og arbejdet. Hjem

Ida Wentzel Winther

Ph.d. stipendiat på Institut for pædagogisk antropologi på Danmarks Pædagogiske Universitet. Uddannet cand.mag. i kultursociologi og moderne kultur og kulturformidling. Hun har bl.a. udgivet bogen 'Et ekstra hus – perspektiver på fleksible daginstitutioner', samt en række artikler om hjem, hjemstavn og identitet.

kunne også være en zombie. Det er begreber, vi tror, vi ved, hvad er. Vores måde at tale om og forstå begreberne på gør os ude af stand til at se de forandringer, der faktisk ligger i dem. Ofte vil man for eksempel mene, at børn der opholder sig meget i institutioner, mister noget. Derfor betragtes det som vigtigt, at de kommer i institutionen alt efter, hvornår mor og far er hjemme. For så kan børnene jo være så meget sammen med mor eller far som muligt. Men for mange børn er det mere vigtigt at komme på det samme tidspunkt, som deres bedste venner, i stedet for at spise morgenmad sammen med mor. Det vil sige, at spørgsmål, der placerer familien som det overordnede og styrende for familiemedlemmernes liv, nogle gange kommer til at stå for os som en levende død kategori. Det gør os blinde for, at et andet perspektiv måske kunne være vigtigt«, siger hun.

Kulturteoretikeren ser ingen grund til at begræde, at hjemmet forandrer sig:

»Min undersøgelse viser, at børnene i høj grad er placeret et sted. Stedet og barndomsbyen forsvinder ikke, det bliver bare til noget andet. Og den evne til at reterritoralisere, som det moderne menneske opøver, synes jeg er interessant, fordi det giver en mulighed for noget andet frem for bare at begræde forandringerne.« ▲

Mette-Line Thorup
Asterisk@dpu.dk